

Echtscheiding, initiatorstatus en herpartneren: wat is het effect op de mentale gesteldheid?

Bram van Dijk (3691454) & Gijs Rooijackers (3700666)

20 juni 2014

Bachelor Sociologie

Drs. S. de Bruijn

Universiteit Utrecht

The objective of this research is to examine the effects of initiatorstatus and remarriage on the mental health after divorce. Furthermore, the question if the effects of the initiatorstatus differ between initiators who enter a new relationship and those who do not will be addressed. No prior research has focused on this question. We address this omission using the retrospective lifetime research 'Scheiden in Nederland' from 2000. This data contains 2394 respondents of whom 1782 are divorced. Out of these divorced respondents, 923 have entered a new relationship. Our results suggest, contrary to similar prior research, that initiators do not have a better mental health than non-initiators do. However, initiators do tend to remarriage earlier. Besides that, our results suggest that people who enter a new relationship have a better mental health than people who do not. In conclusion, our results do not suggest any difference in the mental health between initiators who enter a new relationship and initiators who do not.

Introductie

Ruim een derde van alle huwelijken in 2012 en 2013 strandde als gevolg van een echtscheiding (Centraal Bureau voor de Statistiek Statline, 2014). In 2001 had een kwart van alle huwelijken, een echtscheiding tot gevolg (Kalmijn, de Graaf, Broese van Groenou & Dykstra, 2001). Vanaf 2001 stijgt het percentage huwelijksontbindingen gestaag (CBS Statline, 2014). Dit betekent dat steeds meer ex-partners en kinderen worden geconfronteerd met de gevolgen hiervan (Kalmijn et al., 2001).

Er is veel onderzoek gedaan naar de oorzaken van echtscheiding. Zo is onderzocht of de volgende factoren van invloed kunnen zijn op een echtscheiding: de financiële situatie van de partners, de normen en waarden van de partners, het aantal kinderen en de kwaliteit van de relatie (Bouman, 2004; Kalmijn et al., 2001; Kalmijn & Poortman, 2006). Daarnaast zijn de gevolgen van een echtscheiding en het verwerkingsproces veelvuldig bestudeerd. Voorbeelden hiervan zijn onderzoeken naar de financiële situatie van gescheiden mensen en onderzoeken naar de mate waarin zij in staat zijn zich aan te passen aan de nieuwe situatie (Amato, 2000; Bouman, 2004). Dit onderzoek is erop gericht de bestaande kennis over echtscheiding te vergroten. Zo zijn er aanwijzingen dat de negatieve consequenties van een echtscheiding verschillen voor de ex-partners. De ex-partners hebben namelijk elk hun eigen manier om met een echtscheidingsproces om te gaan. Het is echter niet altijd duidelijk wat voor manieren dit zijn en welke invloed deze hebben (Amato, 2000).

In voorgaand onderzoek vindt men aanwijzingen dat de 'initiator' van een

echtscheiding minder negatieve gevolgen ondervindt van een echtscheiding op zijn of haar mentale gesteldheid dan de 'non-initiator' (Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001). Het zijn van *initiator in een echtscheiding* wordt als volgt gedefinieerd. Een individu is een *initiator* als hij of zij als de eerste beslissing nam om uit elkaar te gaan. In dit onderzoek wordt dit ook wel de *initiatorstatus* genoemd. Het individu wordt *non-initiator* genoemd als hij of zij niet als eerste de beslissing nam om uit elkaar te gaan. Het kan ook zijn dat partners samen besloten het huwelijk te beëindigen. Dit wordt in dit onderzoek *joint initiation* genoemd. Er zijn verschillende redenen voor het betere aanpassingsvermogen van de initiator ten opzichte van de non-initiator. De initiator kan zich mentaal eerder op de echtscheiding voorbereiden, kan zich meer oriënteren op de alternatieven en heeft meer controle over het echtscheidingsproces (Amato, 2000; Gray & Silver, 1990; Kitson, 1992; Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001).

In de literatuur bestaat er een discussie over hoe het begrip initiatorstatus het best kan worden gedefinieerd (Buehler, 1987). Personen kunnen het initiëren van een echtscheiding verschillend opvatten. Sommige personen zullen de beslissing om te scheiden in gedachten al eerder hebben genomen zonder dat zij daarbij actie hebben ondernomen (Buehler, 1987). Toch blijken beide individuen in veel gevallen in staat te zijn vast te stellen wie de initiator van de echtscheiding is (Buehler, Hogan, Robinson & Levy, 1986). De meest voorkomende definities van de initiatorstatus hebben betrekking op de persoon die als eerste de echtscheiding suggereerde en de persoon die als eerste de beslissing nam om te scheiden (Kitson, 1982; Spanier & Thompson, 1984). In dit onderzoek wordt de initiatorstatus opgevat als degene die als eerste de beslissing nam om te scheiden.

De initiator gaat over het algemeen eerder een nieuwe relatie aan omdat deze daar emotioneel gezien eerder toe in staat is (Sweeney, 2002). Hieruit blijkt dat de initiatorstatus een belangrijke rol speelt bij herpartneren. Zodoende is herpartneren een andere factor die in dit onderzoek centraal staat. *Herpartneren* wordt gedefinieerd als het aangaan van een nieuwe serieuze relatie in de vorm van een huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenwonenrelatie (Sweeney, 2002). Initiators gaan eerder een nieuwe relatie aan omdat zij minder negatieve effecten van een echtscheiding ondervinden op hun mentale gesteldheid (Amato, 2000; Sweeney & Horwitz, 2001).

In dit onderzoek zal gekeken worden naar de effecten van de initiatorstatus en herpartneren op de *mentale gesteldheid*. De kans dat de mentale gesteldheid verandert als gevolg van echtscheiding is aanzienlijk (Kalmijn et al., 2001; Van Peer, 2007). Gescheiden

mensen vertonen vaker depressieve symptomen, voelen zich minder gelukkig en doen vaker een beroep op de psychologische hulpverlening (Kalmijn et al., 2001; Van Peer, 2007). Onder mentale gesteldheid wordt in dit onderzoek het psychologische welbevinden verstaan. Dit kan zijn uitdrukking vinden in stress, depressieve gevoelens, angst en onvermogen tot aanpassing aan de nieuwe situatie (Steiner, Suarez, Sells & Wykes, 2011). De focus ligt in dit onderzoek voornamelijk op depressieve gevoelens. In de Verenigde Staten is veel onderzoek verricht naar de oorzaken en gevolgen van echtscheiding (Amato, 2000; Steiner et al., 2011; Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001). Hierin staat vooral de aanpassing aan de situatie na de echtscheiding, zowel op psychologisch als op financieel vlak, centraal (Aseltine & Kessler, 1993). Ook is er veel aandacht voor de persoonlijke kenmerken van de individuen. Deze kenmerken bepalen namelijk hoe zij de echtscheiding ervaren. Hierbij kan gedacht worden aan de initiatorstatus en de mate van zelfvertrouwen (Amato, 2000; Marks & Lambert, 1998; Sweeney, 2002). In Nederland is nog geen onderzoek gedaan dat probeert te verklaren hoe deze persoonlijke kenmerken van invloed kunnen zijn op de situatie na de echtscheiding. Daarnaast is het uniek dat er wordt onderzocht welke rol de initiatorstatus speelt bij herpartneren. Om deze redenen levert dit onderzoek een belangrijke bijdrage aan de bestaande literatuur over echtscheiding.

Samengevat betekent dit dat de effecten van de initiatorstatus en herpartneren op de mentale gesteldheid centraal staan. Daarnaast wordt het effect van de initiatorstatus op herpartneren onderzocht. De onderzoeksvraag luidt als volgt: *In hoeverre is er sprake van een verschil in negatieve effecten van echtscheiding op de mentale gesteldheid van een initiator in vergelijking met een non-initiator, en welke rol speelt herpartneren daarin?*

Theoretisch kader

Allereerst zal de relatie tussen de initiatorstatus en mentale gesteldheid besproken worden. Daarna zal het verband tussen de initiatorstatus en herpartneren worden behandeld. Vervolgens wordt beschreven hoe herpartneren de mentale gesteldheid beïnvloedt. Tot slot zal besproken worden, hoe herpartneren de relatie tussen initiatorstatus en mentale gesteldheid beïnvloedt.

Effect van de initiatorstatus op de mentale gesteldheid

Het initiatoreffect kan werken via 'coping/aanpassing', via het 'tijdseffect' en via 'gevoelens van controle'. Deze factoren zullen achtereenvolgend worden besproken.

De initiator heeft minder moeite dan de non-initiator om zich aan te passen aan het idee dat hij of zij gaat scheiden (Wang & Amato, 2000). Hierbij zijn de zogenaamde 'coping-theorieën' van toepassing. In deze theorieën wordt gesteld dat de persoonlijke perceptie of ervaring van een gebeurtenis bepaalt in hoeverre een individu zich aan de situatie, of aan de situatie die als gevolg hiervan ontstaan is, kan aanpassen (Van Peer, 2007; Wang & Amato, 2000). De personen die echtscheiding in het algemeen beschouwen als iets immoreels of onwenselijks, zijn eerder geneigd hun eigen echtscheiding als een moreel falen te beschouwen. De personen die er minder negatief tegenover staan, blijken dit minder te doen (Booth & Amato, 1990). Het komt vaak voor dat één partner liever een echtscheiding wil dan de ander (Emery, 1994). Emery (1994) beschouwt deze partner als de initiator, en hij of zij ziet de echtscheiding anders dan de non-initiator. De initiator heeft een andere 'coping', ofwel een ander perspectief op de echtscheiding. Aangezien initiators echtscheiding minder vaak afkeuren of als iets onwenselijks beschouwen, zien zij hun echtscheiding minder vaak als een persoonlijk moreel falen (Wang & Amato, 2000). De non-initiator wil soms zelfs dat het huwelijk gewoon standhoudt (Wang & Amato, 2000). Als gevolg hiervan kan de initiator zich in vergelijking met de non-initiator gemakkelijker aanpassen aan de nieuwe situatie. De initiator ervaart minder scheidingsgerelateerde stress en minder negatieve effecten op de mentale gesteldheid (Emery, 1994; Wang & Amato, 2000). Uit bovenstaande bevindingen wordt geconcludeerd dat initiators minder negatieve effecten ervaren op hun mentale gesteldheid dan non-initiators na een echtscheiding.

Vaughan (1986) stelt dat initiators door een 'tijdseffect' minder last hebben van gevolgen van echtscheiding. Met het 'tijdseffect' bedoelt hij dat de initiator vaak al eerder dan de non-initiator bezig is met het beëindigen van het huwelijk. De initiator kan zich hierdoor emotioneel gezien eerder aanpassen en eerder nieuwe relaties aangaan, terwijl de non-initiator hier pas later mee begint. Vaughan (1986) spreekt zelf over een 'tijdsachterstand'. Wang & Amato (2000) bevestigen dit door te stellen dat initiators al voor de echtscheiding bezig zijn met het verwerken van negatieve gevoelens. Non-initiators zullen dit pas na de echtscheiding doen (Amato, 2000). Initiators denken zodoende eerder na over het einde van het huwelijk. Dit leidt tot een afname van onzekerheids- en angstgevoelens omdat zij meer zicht op hun toekomst hebben (Sweeney, 2002). Non-initiators ervaren daarentegen gevoelens van angst, onzekerheid, afwijzing, schaamte en machteloosheid (Sweeney, 2002). Daarnaast kunnen initiators eerder nadenken over alternatieven voor het te stranden huwelijk (Sweeney, 2002). Voorbeelden hiervan zijn het aangaan van nieuwe

relaties of het verkennen van de huwelijksmarkt (Sweeney, 2002). Het aangaan van een nieuwe relatie heeft ook een effect op de mentale gesteldheid. Dit zal later in dit onderzoek worden besproken.

De initiatorstatus bepaalt bovendien in hoeverre partners gevoelens van controle ervaren bij een echtscheiding. De mate waarin partners controle ervaren, heeft een effect op de mentale gesteldheid *tijdens* een echtscheiding (Buehler, 1987; Kitson, 1982; Spanier & Thomson, 1984; Vaughan, 1986; Weiss 1975). Van Peer (2007) stelt dat een gevoel van controle tijdens de echtscheiding de kans op psychologische klachten achteraf vermindert. Initiators dragen het actiefst bij aan het beëindigen van het huwelijk en ervaren zodoende de meeste controle (Sweeney, 2002). Bruce (1998) stelt dat voor stressvolle levensgebeurtenissen, zoals echtscheidingen, de mate van controle die individuen ervaren bepaalt in hoeverre zij gevoelens van hulpeloosheid en hopeloosheid ervaren. Bepaalde levensgebeurtenissen, zoals echtscheidingen, waarover individuen weinig controle ervaren, zorgen het meest voor depressieve symptomen (Thoits, 1983). In dit onderzoek wordt verwacht dat de genoemde hulpeloosheid, hopeloosheid en depressieve symptomen niet alleen tijdens de echtscheiding worden ervaren, maar ook doorwerken in de periode *daarna*. Bovenstaande bevindingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 1: initiators zullen na een echtscheiding minder negatieve effecten ervaren op hun mentale gesteldheid dan non-initiators.

Effect van de initiatorstatus op herpartneren

Initiators verwerken hun gevoelens over het verbreken van een relatie al tijdens het huwelijk, terwijl non-initiators dit pas na het huwelijk doen (Wang & Amato, 2000). Initiators zullen eerder herpartneren omdat ze emotioneel gezien eerder toe zijn aan een nieuwe relatie (Black, Eastwood, Sprenkle & Smith, 1991; Pettit & Bloom 1984; Wang & Amato, 2000). Bovendien bestaan er de eerste paar jaar na een echtscheiding grote verschillen tussen initiators en non-initiators. Initiators hebben zich emotioneel gezien beter aangepast aan de nieuwe situatie (Kitson, 1982; Spanier & Thompson, 1987). De non-initiator voelt zich daarentegen vaak gekwetst en afgewezen (Sweeney, 2002). Daarmee samenhangend blijkt dat een goede geestelijke en lichamelijke gezondheid de kans om te herpartneren verhoogt (Bramlett & Mosher, 2002).

Daarnaast zijn initiators ook op een andere manier eerder dan non-initiators in staat te herpartneren (Sweeney, 2002). Zij voelen zich bij het zoeken naar een nieuwe partner over het algemeen minder beperkt door hun mentale gesteldheid (Sweeney, 2002). Dit kan

betekenen dat initiators eerder de huwelijksmarkt betreden of eerder nadenken over alternatieven voor het huwelijk. Sweeney (2002) stelt dat er een sterk verband bestaat tussen de initiatorstatus en herpartners. Het kan namelijk het geval zijn dat één van de partners wil scheiden om een nieuwe relatie aan te gaan (Sweeney, 2002).

Bovenstaande bevindingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 2: Initiators herpartneren eerder dan non-initiators.

Effect van herpartners op de mentale gesteldheid

Versillende onderzoeken wijzen uit dat herpartners een positief effect heeft op de mentale gesteldheid (Asseltine & Kessler, 1993; Brammlett & Mosher, 2002; Kitson, 1992; Wang & Amato, 2000). Zo stellen Wang & Amato (2000) dat hertrouwde mensen een hoger niveau van mentaal welzijn vertonen dan gescheiden mensen. Het aangaan van een nieuwe relatie kan volgens hen een impuls geven aan het aanpassingsproces. Gescheiden individuen die een nieuwe relatie aangaan en daarbij ook hertrouwen voelen zich mentaal beter (Asseltine & Kessler, 1993). Herpartners levert vaak sociale contacten en een nieuw netwerk op, waardoor individuen zich mentaal beter voelen (Milardo, 1987). Tevens verbetert door herpartners de persoonlijke financiële situatie, hetgeen een positief effect heeft op de mentale gesteldheid (Shapiro, 1996). Hertrouwen zorgt er daarnaast voor dat men in gedachten minder bezig is met de ex-partner (Kitson, 1992). Dit zorgt ervoor dat individuen zich mentaal beter kunnen aanpassen aan de echtscheiding en zich als gevolg hiervan beter voelen. Bramlett & Mosher (2002) constateren dat hertrouwen een heilzame werking heeft. Dit komt tot uiting in hogere niveaus van mentaal welzijn, meer tevredenheid over het leven, een afname van sociale isolatie en minder depressieve klachten. De genoemde bevindingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 3: Gescheiden individuen die herpartners hebben een betere mentale gesteldheid dan gescheiden individuen die niet herpartners.

Effect van de initiatorstatus in combinatie met herpartners op de mentale gesteldheid

Eerder is beschreven hoe de initiatorstatus een positief effect heeft op de mentale gesteldheid. Daarnaast is beschreven dat ook herpartners een positief effect heeft op de mentale gesteldheid. Er wordt verwacht dat individuen die zowel initiator zijn als herpartners invloed ondervinden van beide positieve effecten. Initiators die niet herpartners ondervinden enkel het positieve effect van de initiatorstatus. Deze verwachtingen leiden tot de volgende hypothese:

Hypothese 4: Initiators die herpartneren ondervinden minder negatieve effecten van een echtscheiding op hun mentale gesteldheid dan initiators die niet herpartneren.

Methodologie

Data

De gebruikte dataset is gebaseerd op het retrospectieve levenslooponderzoek 'Scheiding in Nederland'. Dit onderzoek is gepubliceerd in 2000. In dit onderzoek werden de respondenten ingedeeld in drie verschillende categorieën. De categorieën bestaan uit gehuwden en samenwonenden, gescheiden alleenstaanden en herpartnerden. De geselecteerde onderzoekspersonen zijn afkomstig uit het geboortecohort 1923 tot en met 1967, zijn nooit verweduwd en zijn (indien van toepassing) niet meer dan één keer gescheiden.

De respondenten zijn op de volgende wijze geselecteerd. Allereerst zijn de gemeenten geselecteerd naar landsdeel en stedelijkheid (Kalmijn et al., 2001). Een aantal gemeenten wilden of konden niet deelnemen aan het onderzoek. Er bleven negentien gemeenten over die een goede afspiegeling vormen van de Nederlandse gemeenten. De economische kenmerken van de steekproef vallen nauw samen met het landelijke beeld (Kalmijn et al., 2001). De steekproef bevat veel meer gescheiden en hertrouwde mensen dan landelijk het geval is. Geslacht en arbeidsmarktparticipatie zijn in de steekproef overeenkomstig met het landelijke beeld (Kalmijn et al., 2001).

Voor het onderzoek zijn in totaal 5709 personen benaderd. Hiervan hebben 2394 mensen daadwerkelijk aan het onderzoek deelgenomen. De response is 57,7%. Volgens Kalmijn et al. (2001) is een respons van 58% normaal voor een survey. Deelname aan het onderzoek vond plaats in de vorm van een interview. Nagenoeg alle interviews vonden plaats in 1998 en werden thuis bij de onderzoekspersonen mondeling afgenomen. Dit resulteerde in 2346 bruikbare interviews. In dit onderzoek worden alleen de gegevens van de gescheiden alleenstaanden en de herpartnerden gebruikt. In totaal zijn dit 1782 respondenten. In alle analyses zijn 1771 respondenten gebruikt, omdat elf personen niet voldeden aan de eis tenminste vier vragen over de mentale gesteldheid te beantwoorden.

Kalmijn et al. (2001) hebben deze steekproef vergeleken met de Nederlandse bevolking. Over het algemeen is de steekproef representatief op het gebied van landsdeel, urbanisatiegraad, sekse en leeftijdsgroep. Er bestaan kleine verschillen tussen de steekproef

en de doelpopulatie, maar deze zijn niet van zodanige aard dat er gewogen dient te worden.

Afhankelijke variabele

Mentale gesteldheid. Er zijn in totaal acht vragen geselecteerd om de mentale gesteldheid te operationaliseren. Deze vragen zijn geselecteerd op basis van de eerder genoemde definities van Steiner et al. (2011), van Van Peer (2007) en van Kalmijn et al. (2001). Voor deze vragen geldt dat de respondenten een stelling voorgelegd kregen, waarbij zij konden aangeven in hoeverre zij wel eens aan die stelling dachten (1 = zelden, 2 = soms, 3 = vaak, 4 = altijd of bijna altijd). De stellingen hadden onder andere angst, depressieve gevoelens en gevoelens van verdriet als onderwerp. Bij een aantal vragen was de stelling negatief geformuleerd en is de antwoordcategorie omgedraaid. Dit is gedaan om ervoor te zorgen dat bij alle stellingen een hoge score staat voor een positieve mentale gesteldheid. Een beschrijving van alle stellingen die gebruikt zijn om de mentale gesteldheid te operationaliseren is te vinden in tabel 1.1 (zie bijlage). Er is gebruik gemaakt van een factoranalyse om te onderzoeken hoe de vragen laden op de veronderstelde factor 'depressie'. Uit de resultaten wordt duidelijk dat er één factor bestaat die vooral de depressie omvat. Dit is te zien in tabel 1.2 (zie bijlage). Alle acht vragen laden goed op deze factor. Dit zijn tevens de vragen die de mentale gesteldheid operationeel definiëren. Vervolgens worden de vragen getoetst op betrouwbaarheid. Dit levert een score van 0.854 op (Cronbach's alfa). Er is van de acht vragen een schaal gemaakt op basis van de gemiddelde scores, zodat deze schaal bruikbaar is als afhankelijke variabele in een regressie. Hierbij wordt vereist dat de respondent minstens vier vragen beantwoord heeft.

Onafhankelijke variabelen

Initiator status en joint initiation. In het interview is gevraagd welke persoon als eerste de beslissing nam om uit elkaar te gaan (1 = de respondent, 2 = de ex-partner, en 3 = respondent en ex-partner min of meer tegelijk). De bijbehorende vraag is schematisch weergegeven in tabel 1.3 (zie bijlage). Deze variabele is omgezet in drie dichotome variabelen: een variabele die aangeeft of de respondent initiator is (1 = ja, 0 = nee), een variabele die aangeeft of de respondent non-initiator is (1 = ja, 0 = nee), en een variabele die aangeeft of er sprake is van joint initiation (1 = ja, 0 = nee).

Herpartneren. In het interview is aan de respondent gevraagd wat zijn of haar huidige situatie is (1 = gehuwd of ongehuwd samenwonend, 2 = niet met partner samenwonend). Als de respondent aangaf gehuwd of ongehuwd samen te wonen, werd gevraagd of hij of zij ooit in zijn of haar leven gescheiden is of een ongehuwde samenwoningrelatie van drie jaar of

langer heeft afgebroken (1 = ja, 0 = nee). Als deze laatste vraag positief wordt beantwoordt, is de respondent herpartnerd. Van deze groep is een dichotome variabele gemaakt (1 = herpartnerd, 0 = niet herpartnerd).

Controlevariabelen

Er is gecontroleerd voor de factoren geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen en religie. De keuze voor deze controlevariabelen komt voort uit voorgaand vergelijkbaar onderzoek (Amato & Previti, 2003; Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001; Wang & Amato, 2000).

Geslacht. Er is een dichotome variabele gemaakt van het zijn van een man (1 = ja, 0 = nee).

Leeftijd. De gevraagde leeftijd is de leeftijd van de respondent ten tijde van het interview en wordt uitgedrukt in het aantal jaren.

Scheidingscohort. De tijd tussen de echtscheiding en de afname van het interview is uitgedrukt in cohorten. Er zijn drie cohorten gemaakt die elk een dichotome variabele vormen (1 = behoort tot betreffende cohort, 0 = behoort niet tot betreffende cohort). Voor het scheidingscohort 1989 tot en met 1998 (scheidingscohort jong) geldt dat 41,2% van de respondenten hiertoe behoort. Voor het scheidingscohort 1979 tot en met 1988 (scheidingscohort middel) geldt dat 38,3% hiertoe behoort. Voor het scheidingscohort van 1948 tot en met 1978 (scheidingscohort oud) geldt dat 20,5% hiertoe behoort.

Opleiding. In het interview is gevraagd naar het hoogst behaalde onderwijsniveau van de respondent (1 = lager onderwijs of minder, 2 = lager beroepsonderwijs, 3 = MAVO of ULO/MULO, 4 = middelbaar beroepsonderwijs, 5 = HAVO/VWO/Gymnasium/Atheneum of MMS/HBS, 6 = hoger beroepsonderwijs, 7 = wetenschappelijk onderwijs). Er is gekozen de onderwijscategorieën om te zetten in het aantal jaren genoten onderwijs. Het lager onderwijs of minder is omgezet in 6 jaar, het lager beroepsonderwijs in 9 jaar, de MAVO of ULO/MULO in 10 jaar, het middelbaar beroepsonderwijs in 13 jaar, HAVO/VWO/Gymnasium/Atheneum of MMS/HBS in 11,5 jaar, het hoger beroepsonderwijs in 15 jaar en tot slot het wetenschappelijk onderwijs in 16 jaar.

Religie. In het interview is gevraagd aan de respondenten of zij tot een bepaalde geloofsgemeenschap behoorden toen zij veertien jaar oud waren (1 = niet behorend tot een kerk, 2 = Rooms-Katholiek, 3 = Nederlands Hervormd, 4 = Gereformeerd, 5 = anders, namelijk...). Vervolgens is gevraagd of zij ten tijde van het interview nog steeds tot deze

gemeenschap behoorden (1 = nee, 2 = ja). Als zij aangaven nog steeds tot een geloofsgemeenschap te behoren, worden zij tot de groep religieuzen gerekend. Indien de respondenten aangaven niet meer tot een geloofsgemeenschap te behoren, zijn zij tot de groep niet-religieuzen gerekend. Voor de respondenten die aangaven op veertienjarige leeftijd niet tot een kerk te behoren is de vervolgvraag gesteld of zij later wel tot een kerk of geloofsgemeenschap zijn gaan behoren (1 = nee, 2 = ja). Als dat wel het geval was, wordt de respondent tot de religieuzen gerekend, als dat niet het geval was tot de niet-religieuzen. Van de totale groep beschreven religieuze en niet-religieuze respondenten is een dichotome variabele gemaakt (1 = religieus, 0 = niet religieus).

Analytische strategie

Er zijn drie verschillende modellen geconstrueerd in één multiple regressieanalyse om hypothese 1, 3 en 4 te testen. In het eerste model, dat hypothese 1 toetst, is de mentale gesteldheid de afhankelijke variabele en zijn de initiatorstatus en de joint initiation de onafhankelijke variabelen. In het tweede model, dat hypothese 3 toetst, wordt herpartneren toegevoegd. In het derde model, dat hypothese 4 toetst, worden interactievariabelen van de initiatorstatus met herpartneren, joint initiation met herpartneren, en non-initiation met herpartneren toegevoegd. In alle drie de modellen wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, educatie, religie en scheidingscohort.

Hypothese 2 wordt getoetst met behulp van een logistische regressieanalyse. In dit model is herpartneren de afhankelijke variabele. De onafhankelijke variabelen zijn de initiatorstatus en joint initiation. Er wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, educatie, religie en scheidingscohort.

De continue variabelen leeftijd en mentale gesteldheid zijn geïnspecteerd op multicollineariteit, normaliteit en homoskedasticiteit. Er is geen sprake van hoge correlaties ($r > .8$) tussen de onafhankelijke variabelen. Voor de normaliteit geldt dat de continue variabelen normaal zijn verdeeld. Alleen de mentale gesteldheid is linksscheef, zoals te zien is in figuur 1.1 (zie bijlage). Er zijn verder geen aanwijzingen dat de assumpties van lineariteit en homoskedasticiteit geschonden zijn. In tabel 1.4 zijn de beschrijvende kenmerken van alle variabelen weergegeven.

Tabel 1.4. Beschrijvende kenmerken van de respondenten (n = 1771)

	M	SD
<i>Afhankelijke variabele</i>		
Mentale Gesteldheid	3.59	.46
Herpartnerd	.52	.50
<i>Onafhankelijke variabelen</i>		
Initiatorstatus	.61	.49
Non-initiatorstatus	.29	.45
Joint initiation	.10	.30
Man	.40	.49
Leeftijd	49.12	10.18
Educatie	11.15	2.85
Religieus	.41	.49
Cohort jong	.41	.49
Cohort middel	.38	.49
Cohort oud	.20	.40

Resultaten

De drie regressiemodellen zullen nu worden getoetst zoals beschreven.

In tabel 1.5 is te zien dat model één 3.7% van de variatie in de mentale gesteldheid

verklaart met $R^2 = .037$, $F(8, 1762) = 8.538$, $p < .01$. Ook is te zien dat de initiatorstatus en de joint initiation geen significante voorspellers van de mentale gesteldheid zijn ten opzichte van de non-initiatorstatus. Het doet er voor de mentale gesteldheid niet toe of een individu initiator is geweest of dat er sprake is van joint initiation. Dit betekent dat hypothese 1 verworpen wordt. De referentiegroepen zijn ter controle omgedraaid. Er is gekeken of de non-initiatorstatus en initiatorstatus ten opzichte van joint initiation significante voorspellers van de mentale gesteldheid zijn. Dit blijkt niet het geval te zijn. Hetzelfde geldt voor de non-initiatorstatus en joint initiation ten opzichte van de initiatorstatus. De factoren die de mentale gesteldheid wel significant voorspellen zijn man ($b = .128$, $p < .01$), educatie ($b = .013$, $p < .01$) en scheidingscohort middel ($b = .070$, $p < .05$). Dit betekent dat mannen significant hoger scoren op de mentale gesteldheid dan vrouwen, dat de mentale gesteldheid hoger wordt naarmate er meer jaren educatie is genoten, en dat een individu een hogere mentale gesteldheid heeft als hij of zij gescheiden is in het scheidingscohort middel ten opzichte van het scheidingscohort oud.

Model twee verklaart 4.3% van de variatie in de mentale gesteldheid met $R^2 = .043$, $F(9, 1761) = 8.852$, $p < .01$, zoals te zien is in tabel 1.5. Herpartneren blijkt een significante voorspeller van de mentale gesteldheid ($b = .077$, $p < .01$). Dit betekent dat individuen die herpartneren significant hoger scoren op de mentale gesteldheid dan individuen die niet herpartneren. Hypothese 3 wordt zodoende bevestigd. Verder geldt dat de factoren man ($b = .112$, $p < .01$), educatie ($b = .013$, $p < .01$) en scheidingscohort middel ($b = .081$, $p < .05$) allen een positief significant effect hebben op de mentale gesteldheid, net als in model één.

Voor model drie geldt dat het 4.4% van de variatie in de mentale gesteldheid verklaart, met $R^2 = .044$, $F(11, 1759) = 7.421$, $p < .01$, zoals te zien is in tabel 1.5. De interactietermen initiators die herpartneren en joint initiators die herpartneren zijn geen significante voorspellers van de mentale gesteldheid, ten opzichte van non-initiators die herpartneren. Er kan zodoende niet gesteld worden dat het effect van de initiatorstatus verschilt voor initiators die herpartneren en initiators die niet herpartneren. Hetzelfde geldt voor joint initiators die herpartneren en joint initiators die niet herpartneren. Hiermee wordt hypothese 4 verworpen. De referentiegroepen zijn ook omgedraaid. Er is gekeken of non-initiators die herpartneren en joint initiators die herpartneren significante voorspellers zijn van de mentale gesteldheid ten opzichte van initiators die herpartneren. Dit blijkt niet het geval. Hetzelfde geldt voor initiators die herpartneren en non-initiators die herpartneren ten

opzichte van joint initiators die herpartneren. Het effect van herpartneren alleen is wel een significante voorspeller ($b = .084$, $p < .05$). Opnieuw geldt dat de factoren man ($b = .112$, $p < .01$), educatie ($b = .013$, $p < .01$) en scheidingscohort middel ($b = .080$, $p < .05$) net als in model één en twee, allen een positief significant effect hebben op de mentale gesteldheid. Voor dit model geldt dat de referentiegroepen bij de scheidingscohorten ter controle zijn omgedraaid. De resultaten hiervan waren in overeenstemming met de eerder gevonden effecten bij de scheidingscohorten.

Tabel 1.5. Overzicht van de coëfficiënten van de onafhankelijke variabelen en controlevariabelen van de drie multiple regressiemodellen die de mentale gesteldheid voorspellen ($n = 1771$).

	Model 1		Model 2		Model 3	
	<i>b</i>	S.E.	<i>b</i>	S.E.	<i>b</i>	S.E.
<i>Onafhankelijke variabelen</i>						
Initiatorstatus	-.018	.026	-.028	.026	-.031	.035
Joint initiation	-.013	.040	-.018	.040	.035	.057
Non-initiatorstatus	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Herpartneren			.077**	.023	.084*	.041
Initiators die herpartneren					.004	.048
Joint initiators die herpartneren					-.098	.097
Non-initiators die herpartneren	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Man	.128**	.023	.112**	.024	.112**	.024
Leeftijd	.001	.001	.002	.001	.002	.001
Educatie	.013**	.004	.013**	.004	.013**	.004
Religieus	-.037	.022	-.038	.004	-.038	.022
Scheidingscohort jong	.028	.034	.061	.035	.061	.036
Scheidingscohort middel	.070*	.031	.081*	.031	.080*	.031
Scheidingscohort oud	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.	ref.
Constante	3.34**	.092	3.23**	.097	3.23**	.099

R ²		.037		.043				.044
*	<i>p</i>	<.05.			**		<i>p</i>	<.01

Hypothese 2 zal nu worden getest zoals beschreven. De resultaten van de logistische regressieanalyse zijn te vinden in tabel 1.6. Het gehele model, afgezet tegen het model met alleen de constante, is statistisch significant. Dit laat zien dat de onafhankelijke variabelen samen een betrouwbaar onderscheid maken tussen de logit om te herpartneren tegenover de logit om niet te herpartneren ($\chi^2 = 304.487$, $p < .001$, $df = 8$).

Tabel 1.6. Geschatte parameters van het logistische regressiemodel voor de logit om te herpartneren (n = 1771).

	<i>b</i>	S.E.
<i>Onafhankelijke variabelen</i>		
Initiatorstatus	.597**	.127
Joint initiation	.292	.195
Non-initiatorstatus	ref.	ref.
Man	.992**	.118
Leeftijd	-.079**	.007
Educatie	.025	.019
Religieus	.037	.107
Scheidingscohort jong	-2.035**	.178
Scheidingscohort middel	-.670**	.153
Scheidingscohort oud	ref.	ref.
Constante	3.953**	.466
Nagelkerke's R ²	.211	

* $p < .05$. ** $p < .01$.

In tabel 1.6 is te zien dat de initiatorstatus een significant effect heeft op de odds ratio om te herpartneren ($b = .597$, $p < .01$). De odds ratio om te herpartneren is 1.817 keer zo groot voor initiators ten opzichte van non-initiators ($e^{.597} = 1.817$). Hiermee wordt hypothese 2 bevestigd. Ook is gekeken of de joint initiation en de non-initiatorstatus ten opzichte van de initiatorstatus significante voorspellers zijn van herpartneren. Dit blijkt alleen het geval voor de non-initiatorstatus, deze heeft namelijk een negatief significant effect. Ook is gekeken of

de initiatorstatus en de non-initiatorstatus ten opzichte van joint initiation significante voorspellers zijn van herpartneren. Dit blijkt niet het geval te zijn. Voor de controlevariabelen geldt dat man ($b = .992$, $p < .01$), leeftijd ($b = -.079$, $p < .01$), scheidingscohort jong ($b = -2.035$, $p < .01$) en scheidingscohort middel ($b = .670$, $p < .01$) allen een significant effect hebben op de odds ratio om te herpartneren. Voor mannen is de odds ratio om te herpartneren 2.695 keer groter dan voor vrouwen ($e^{.992} = 2.695$). Voor de leeftijd geldt dat de odds ratio om te herpartneren elk jaar afneemt met 7,6% ($e^{-.079} = .924$). Voor het scheidingscohort middel geldt dat de odds ratio om te herpartneren afneemt met 48,8% ($e^{-.670} = .512$) en voor het scheidingscohort jong geldt dat de odds ratio om te herpartneren afneemt met 86,9% ($e^{-2.035} = .131$). Voor dit model geldt dat de referentiegroepen bij de scheidingscohorten ter controle zijn omgedraaid. De resultaten hiervan waren in overeenstemming met de eerder gevonden effecten bij de scheidingscohorten.

Conclusie & discussie

Steeds meer individuen worden geconfronteerd met echtscheiding. Vanaf 2001 stijgt het percentage huwelijksontbindingen gestaag (CBS Statline, 2014). Ruim een derde van alle huwelijken in 2012 en 2013 strandde als gevolg van echtscheiding (CBS Statline, 2014). In veel echtscheidingen zal één van de individuen als eerste de beslissing nemen om te scheiden. Deze persoon wordt gezien als de initiator en de bijbehorende initiatorstatus kan bepaalde effecten hebben op de mentale gesteldheid. Dit onderzoek heeft onder andere als doel inzicht te geven in deze effecten. Hiertoe werd de eerste hypothese opgesteld dat een initiator, in vergelijking met een non-initiator, minder negatieve effecten ondervindt van een echtscheiding op de mentale gesteldheid (Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001). Naast de initiatorstatus staat er nog een ander onderwerp centraal in dit onderzoek, namelijk herpartneren. Als tweede werd gehypothetiseerd dat initiators eerder herpartneren dan non-initiators (Sweeney, 2002). Als derde hypothese werd gesteld dat gescheiden individuen die herpartneren een beter mentaal welzijn hebben dan gescheiden individuen die niet herpartneren (Shapiro, 1996; Wang & Amato, 2000). Tot slot werd als vierde gehypothetiseerd dat initiators die herpartneren een betere mentale gesteldheid hebben dan initiators die niet herpartneren. Om deze veronderstellingen te onderzoeken is gebruik gemaakt van het Nederlandse retrospectieve levenslooponderzoek 'Scheiding in Nederland (2000)'. Hierin is onderzoek gedaan naar de mentale gesteldheid, de initiatorstatus en herpartneren.

Voor de eerste hypothese geldt, zoals blijkt uit voorgaand onderzoek, dat initiators

door persoonlijke coping, het tijdseffect en gevoelens van controle minder negatieve effecten ondervinden van echtscheiding op hun mentale gesteldheid. Voor coping geldt dat initiators echtscheiding minder vaak als een persoonlijk moreel falen beschouwen (Wang & Amato, 2000). Voor het tijdseffect geldt dat initiators eerder de tijd hebben zich aan te passen aan de nieuwe situatie en eerder op zoek kunnen gaan naar alternatieven (Sweeney, 2002; Vaughan, 1986). Met betrekking tot de gevoelens van controle geldt dat initiators minder gevoelens van onzekerheid, angst en hopeloosheid ervaren omdat ze meer controle ervaren tijdens de echtscheiding maar ook in de periode daarna (Bruce, 1998; Sweeney, 2002; Van Peer, 2007). In dit onderzoek blijkt echter uit de resultaten dat de initiatorstatus geen effect heeft op de mentale gesteldheid. Dat wil zeggen dat het niet geval is dat initiators een betere mentale gesteldheid hebben dan non-initiators. Zodoende is de eerste hypothese verworpen. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat ook joint initiation geen effect heeft op de mentale gesteldheid. Dit betekent dat als individuen samen besloten te scheiden, zij geen betere mentale gesteldheid hebben. Een oorzaak voor dit resultaat kan de verstreken tijd tussen scheiding en interview zijn. Voor meer dan de helft van de respondenten was dit meer dan tien jaar, voor ruim een vijfde was dit twintig jaar. In het interview is gevraagd naar de mentale gesteldheid op het moment van interviewen. Het is mogelijk dat de verstreken tijd de relatie tussen de initiatorstatus en de mentale gesteldheid heeft vertekend. De effecten van de persoonlijke coping, het tijdseffect en de gevoelens van controle kunnen teniet zijn gedaan. In voorgaande literatuur had de initiatorstatus wel een positief effect op de mentale gesteldheid, maar is ook geconcludeerd dat tijd het effect van de initiatorstatus kan verzwakken (Sweeney, 2002; Wang & Amato, 2000). De tweede hypothese is opgesteld aan de hand van de bevinding dat initiators emotioneel gezien eerder toe zijn aan een nieuwe relatie omdat zij hun gevoelens vaak eerder verwerken dan non-initiators (Wang & Amato, 2000). Dit beperkt hen ook minder in het vinden van een nieuwe partner (Sweeney, 2002). De hypothese dat initiators eerder herpartneren dan non-initiators is door de resultaten bevestigd in dit onderzoek. Voorgaand onderzoek leidde tot dezelfde bevindingen (Sweeney, 2002; Wang & Amato, 2000). Bij de hypothese bleek uit voorgaand onderzoek dat als men herpartnerert, dit zorgt voor een impuls aan het aanpassingsproces, meer en sterkere sociale contacten, een sterker en groter sociaal netwerk en een verbeterde financiële situatie (Kitson, 1992; Shapiro, 1996; Wang & Amato, 2000). De hypothese, dat individuen die herpartneren een betere mentale gesteldheid hebben dan individuen die niet herpartneren, is bevestigd in dit onderzoek. In voorgaand onderzoek kwam men tot dezelfde conclusies (Kitson, 1992; Shapiro, 1996; Wang

& Amato, 2000). Bij de vierde hypothese geldt dat het effect van de initiatorstatus verschillend zou moeten zijn voor initiators die herpartneren en initiators die niet herpartneren. Dit werd verondersteld omdat zowel de initiatorstatus als herpartneren een positief effect zouden hebben op de mentale gesteldheid. Uit onze resultaten blijkt echter dat de initiatorstatus geen effect heeft en dat er geen verschil is in de mentale gesteldheid tussen initiators die herpartneren en initiators die niet herpartneren. Herpartneren heeft wel een positief significant effect. Zodoende is het wellicht zinvoller te stellen dat het effect van herpartneren niet verschilt voor initiators ten opzichte van non-initiators. Er is geen bestaande literatuur die een dergelijke hypothese getoetst heeft.

Er wordt vervolgd met een korte reflectie op de onderzoeksvraag. Deze luidt: *In hoeverre is sprake van een verschil in negatieve effecten van echtscheiding op de mentale gesteldheid voor een initiator in vergelijking met een non-initiator, en wat is de rol van herpartneren daarin?* Ter beantwoording van deze vraag worden de conclusies van de hypothesen op een rij gezet. Uit de analyses blijkt dat er geen significant verschil bestaat tussen de initiator en de non-initiator in de effecten die een echtscheiding heeft op de mentale gesteldheid. Dit geldt ook voor joint initiation ten opzichte van non-initiators. De rol die herpartneren hierin speelt, kan wel worden bevestigd. Uit onze analyses blijkt namelijk dat initiators eerder herpartneren dan non-initiators. Daarnaast blijkt dat herpartneren een positief effect heeft op de mentale gesteldheid. Tot slot blijken initiators die herpartneren geen betere mentale gesteldheid te hebben dan initiators die niet herpartneren.

Dit onderzoek levert een belangrijke bijdrage aan de reeds bestaande echtscheidingsliteratuur. In de Verenigde Staten is in vergelijking met Nederland meer onderzoek gericht op de initiatorstatus en op herpartneren (Amato, 2000; Sweeney, 2002; Sweeney & Horwitz, 2001). In Nederland is het onderzoek naar deze onderwerpen beperkt. Dit onderzoek is onderscheidend omdat er geen Nederlands onderzoek bestaat waarin het effect van de initiatorstatus gecombineerd wordt met het effect van herpartneren. Dit onderzoek zorgt zodoende voor nieuwe inzichten in de echtscheidingsliteratuur.

Een ander sterk punt van dit onderzoek is dat het representatief is voor heel Nederland (Kalmijn et al., 2001). Dit zorgt voor een goede generaliseerbaarheid van de getrokken conclusies. Dit onderzoek onderscheidt zich ook nog op een ander vlak. Het kent namelijk een groot aantal gescheiden individuen (Kalmijn et al., 2001). Naarmate er een grotere groep gescheiden individuen is geïnterviewd, wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek hoger. De kans op dezelfde resultaten bij herhaling van dit onderzoek is namelijk groter. Dit

onderzoek kent echter ook enkele beperkingen. De tijd tussen het afnemen van het interview en het moment van scheiden is relatief groot. In het interview is gevraagd naar de mentale gesteldheid op het moment van interviewen. Het is mogelijk dat de verstreken tijd de relatie tussen de initiatorstatus en de mentale gesteldheid heeft vertekend. Een andere beperking van dit onderzoek is de sociaalwenselijkheid. Dit kan onder andere zijn veroorzaakt door de aanwezigheid van een derde persoon bij de afname van het interview. Volgens Kalmijn et al. (2001) was bij 15% van de interviews een derde persoon aanwezig. Met name bij de herpartnerde individuen kan dit een rol spelen. Als men herpartnerden interviewt in de aanwezigheid van een nieuwe partner, kan dit ervoor zorgen dat zij niet meer vrijuit durven te spreken. Zij kunnen de werkelijkheid verzachten of bepaalde zaken verzwijgen uit angst voor de reactie van de nieuwe partner. Dit kan de juistheid van de antwoorden aantasten. Een andere beperking van het onderzoek 'Scheiding in Nederland' is dat het enige tijd geleden is gehouden, namelijk in 2000. Het is minder waarschijnlijk dat dezelfde resultaten worden gevonden als het onderzoek nu zou worden uitgevoerd. De samenleving is in de laatste jaren veranderd. Door de toegenomen scheidingscijfers is het een meer normaal maatschappelijk verschijnsel geworden (Chin-A-Fat, 2011). Het kan zijn dat initiators zich hierdoor minder schuldig voelen over een echtscheiding. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat het mentale welzijn van initiators minder wordt aangetast als gevolg van een echtscheiding.

Tot slot volgen uit de resultaten en beperkingen van dit onderzoek enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Bij vervolgonderzoek wordt geadviseerd om een longitudinaal onderzoek uit te voeren, waarbij men om een bepaald aantal jaren interviews afneemt. Er wordt aanbevolen om hier kort na een echtscheiding mee te beginnen. Kort na een echtscheiding is het beste moment om de relatie tussen de initiatorstatus en de mentale gesteldheid te meten. De reden hiervoor is dat de mentale gesteldheid dan nog niet beïnvloed is door het verstrijken van de tijd. Als men vanaf dit eerste meetmoment met een vast interval interviewt, verkrijgt men inzicht in de manier waarop de mentale gesteldheid van een initiator door de tijd heen verandert. Er bestaan namelijk aanwijzingen dat het effect van de initiatorstatus afzwakt naarmate de tijd vordert (Sweeney, 2002; Wang & Amato, 2000). Tevens is het verstandig om bij vervolgonderzoek de aanwezigheid van de nieuwe partner bij het interviewen van een herpartnerde zoveel mogelijk te beperken. Men kan bijvoorbeeld de respondent verzoeken, als het interview bij de respondent thuis wordt gehouden, hierbij niemand anders aanwezig te laten zijn. Een andere aanbeveling om de sociaalwenselijkheid te beperken, is het gebruik van andere methoden van dataverzameling bij gevoelige

onderwerpen. Een voorbeeld hiervan is een schriftelijke of digitale enquête. Volgens de Leeuw (2010) leveren deze methoden minder sociaalwenselijke antwoorden op. Daarnaast is het interessant om beide ex-partners te betrekken in het onderzoek. Hierbij kan men onder andere analyseren in hoeverre de gegeven antwoorden overeenkomen. Men kan bijvoorbeeld vragen aan beide ex-partners wie de initiator van de echtscheiding is. Het komt namelijk voor dat individuen hun eigen initiatief in de echtscheiding overschatten om hun zelfbeeld te beschermen en om zich beter te kunnen aanpassen aan de situatie na de echtscheiding (Verschuere, 2011). Al met al heeft dit onderzoek duidelijk gemaakt dat de eerste beslissing om te scheiden er niet toe doet, maar dat de beslissing om te herpartneren des te belangrijker is.

Literatuur

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of marriage and family*, 62, 1269-1287.

Aseltine, R. H., & Kessler, R. C. (1993). Marital disruption and depression in a community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 34, 237-251.

Black, L. E., Eastwood, M. M., Sprenkle, D. H., & Smith, E. (1991). An exploratory analysis of the construct of leavers versus left as it relates to Levinger's social exchange theory of attractions, barriers, and alternative attractions. *Journal of Divorce and Remarriage*, 15, 127-139.

Bouman, A. M. (2004). Financiële gevolgen van echtscheiding voor man en vrouw. *CBS, Bevolkingstrends 2e kwartaal*, 19-24.

Booth, A., & Amato, P. (1991). Divorce and Psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 396-407.

Bramlett, M. D., & Mosher, W. D. (2002). Cohabitation, marriage, divorce, and remarriage in the United States. *National Center for Health Statistics: Vital Health Statistics*, 23, 1-32.

Bruce, M. L. (1998). Divorce and Psycho-pathology. *Adversity, Stress, and Psychopathology*. New York: Oxford University Press, 219-232.

Buehler, C. (1987). Initiator status and the divorce transition. *Family Relations*, 36, 82-86.

Buehler, C., Hogan, M., Robinson, B & Levy, R. (1986). The Parental Divorce transition: Divorce-related Stressors and well-being. *Journal of Divorce*, 9, 61-81.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). *Huwelijksontbindingen door echtscheiding*. Geraadpleegd op 19 februari 2014, van <http://www.cbs.nl/statline>.

Chin-A-Fat, B. E. S. Scheiden anno 2011. *Justitiële verkenningen*, 6, 36-49.

Emery, R.E. (1994). *Renegotiation family relationships: Divorce, Child Custody and mediation*. New York: Guilford Press.

Gray, J. D., & Silver, R. C. (1990). Opposite sides of the same coin: Former spouses' divergent perspectives in coping with their divorce. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1180-1191.

Kalmijn, M., Graaf, P. M., Broese van Groenou, M. I., & Dykstra, P. A. (2001). Oorzaken en gevolgen van echtscheiding: Een landelijk onderzoek onder gehuwde en gescheiden mensen in Nederland. *Sociale Wetenschappen*, 44, 1-15.

- Kalmijn, M. & Poortman, A.R. (2006). His or Her Divorce? The Gendered Nature of Divorce and Its Determinants. *European Sociological Review*, 22, 201-214.
- Kitson, G. C. (1982). Attachment to the spouse in divorce. A scale and its applications. *Journal of Marriage and the Family*, 31, 379 - 393
- Kitson, G. C. (1992). *Portrait of divorce: Adjustment to marital breakdown*. New York: Guilford Press.
- Leeuw, de. E. D. (2010). *Jaarboek Markt Onderzoek Associatie*. Utrecht: Utrecht University, 9-23.
- Marks, N. F., & Lambert, J. D. (1998). Marital status continuity and change among young and midlife adults longitudinal effects on psychological well-being. *Journal of Family Issues*, 19, 652-686.
- Milardo, R. M. (1987). Changes in Social Networks of Women and Men Following Divorce A Review. *Journal of Family Issues*, 8, 78-96.
- Pettit, E. J., & Bloom, B. L. (1984). Whose decision was it? The effects of initiator status on adjustment to marital disruption. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 587-595.
- Shapiro, A. D. (1996). Explaining psychological distress in a sample of remarried and divorced persons. *Journal of Family Issues*, 17, 186-203.
- Spanier, G. B., & Thompson, L. (1983). Relief and distress after marital separation. *Journal of Divorce*, 7, 31-49.
- Spanier, G. B., & Thompson, L. (1987). *Parting: The aftermath of separation and divorce* Newbury Park, CA: Sage.
- Steiner, L.M., Suarez, E.C., Sells, J.N. & Wykes, S.D. (2011). Effect of Age, Initiator Status, and Infidelity on Women's Divorce Adjustment. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52, 33-47.
- Sweeney, M.M. (2002). Remarriage and the Nature of Divorce: Does it Matter Which Spouse Chose to Leave? *Journal of Family Issues*, 23, 410 - 440.
- Sweeney, M.M. Horwitz, A.V. (2001). Infidelity, Initiation, and the Emotional Climate of Divorce: Are There Implications for Mental Health? *Journal of Health and Social Behaviour*, 3, 295-309.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. California: State University.
- Thoits, P. A. (1991). Patterns in Coping with Controllable and Uncontrollable Events. In E. Cummings, A.L. Greene & K. H. Karraker (red.), *Life-Span Developmental Psychology: Perspectives on Stress and Coping* (pp. 235-258). Hillsdale New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Van Peer, C. (2007). *De impact van een (echt) scheiding op kinderen en ex-partners*.

Geraadpleegd op 2 april 2014, van <http://www.osbj.be/osbj/files/File/osbj/Publicaties/2007-03-impact-echtscheiding-samenvatting.pdf>

Vaughan, D. (1986). *Uncoupling: Turning points in the intimate relationships*. New York: Oxford University Press.

Verschuere, A. (2011). *Emoties ten aanzien van de (ex-)partner tijdens de echtscheiding*.

Geraadpleegd op 1 juni 2014, van http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/789/407/RUG01-001789407_2012_0001_AC.pdf

Wang, H. & Amato, P.R. (2000). Predictors of Divorce Adjustment: Stressors, Resources, and Definitions. *Journal of Marriage and Family*, 62, 655-668.

Weiss, R. S. (1975). *Marital separation*. New York: Basic Books, Inc.

Bijlage 1

Tabel 1.1. Onderdelen van de definitie van de mentale gesteldheid.

Categorie	Vraag	Antwoordmogelijkheden
Angst	De afgelopen week voelde ik mij angstig.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Depressie	De afgelopen week maakte ik mij zorgen over dingen waarover ik me anders geen zorgen maak.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Depressie	De afgelopen week kon ik een neerslachtige stemming niet van mij afschudden, zelfs niet met behulp van familie en vrienden.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Depressie	De afgelopen week voelde ik mij depressief.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Depressie	De afgelopen week had ik het gevoel dat alles wat ik deed me moeite kostte.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Depressie	De afgelopen week kon ik niet goed op gang komen.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Verdriet	De afgelopen week moest ik soms huilen.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd
Verdriet	De afgelopen week voelde ik mij bedroefd.	1: zelden of nooit 2: soms 3: vaak 4: altijd of bijna altijd

Tabel 1.2. Factorloadings voor de mentale gesteldheid

Categorie	Factor 'depressie'
Depressie	.782
Verdriet	.781
Depressie	.770
Depressie	.712
Verdriet	.687
Angst	.655
Depressie	.678
Depressie	.579

Tabel 1.3. Definities van initiatorstatus en joint initiation

Categorie	Vraag	Antwoordmogelijkheden
Beslissing tot echtscheiding	Bij een echtscheiding is het soms dat één van twee de eerste stap zet. Wie nam in uw geval als eerste de beslissing om uit elkaar te gaan?	1: Respondent 2: Ex-partner 3: Respondent en Ex min of meer tegelijk

Figuur 1.1. Verdeling van de mentale gesteldheid

